

27-dars. MOOC (MASSIVE OPEN ONLINE COURSES – OMMAVIY OCHIQ ONLAYN KURLAR) HAQIDA

2000-yillarda ochiq internet kurslari paydo bo'lishi natijasida onlayn ta'limga o'tish jarayoni boshlandi. U orqali o'z davrining dunyoga mashhur, reytingi yuqori universitetlari tinglovchilarga o'z ma'ruzalaridan bepul foydalanish imkoniyatini taqdim etdi. Bu kabi ta'lim xizmatlariga bo'lgan talab juda yuqori bo'lganligi sababli, 2008-yilda MOOC nomi bilan mutlaqo yangi ta'lim berish metodikasi shakllandi. Bu atama 2008-yilda Devid Kormier (University of Prince Edward Island) va Brayan Aleksandr (National Institute for Technology in Liberal Education) tomonidan o'ylab topilgan edi.

BUNI BILASIZMI?

- **MOOC nima va u haqida nimalarni bilasiz?**
- **MOOC qanday imkoniyatlarga ega?**
- **MOOCda ta'lim olish imkoniyatlari nimalardan iborat?**

MOOC — onlayn ta'lim bozorini rivojlantirish hamda turli pedagogik va biznes vazifalarini hal etishga qaratilgan zamonaviy masofaviy ta'lim tizimi. MOOC (ingl. Massive Open Online Course) yoki OOOK (o'zb. Ommaviy Ochiq Onlayn Kurs) kengaytmasi to'rtta atamadan tarkib topgan:

Massive (ommaviy): geografik o'rnidan qat'iy nazar, chegaralanmagan holda ko'p sonli bilim oluvchilarni ommaviy ravishda qamrab oladi.

Open (ochiq): barcha o'quvchilar uchun bepul va ochiq ta'lim. Ochiqlikning asosiy jihatlari — kurs uchun bepul ro'yxatdan o'tish, ro'yxatdan o'tganlar uchun cheklovsiz kontent, ta'lim natijalariga erishishning bepul imkoniyatlari.

Online (onlayn): masofaviy ta'lim onlayn aloqa vositalari yordamida olib boriladi va barcha materiallar elektron shaklda taqdim etiladi. Bu MOOCni tashkil etishning texnik xususiyatlarini ochib beradi, ya'ni kurs internet orqali uzatiladi, o'quv jarayonining barcha ishtirokchilari bilan tarmoqning o'zaro ta'sirini ta'minlaydi.

Course (kurs): umumiy qoidalar, vaqt cheklolari va belgilangan maqsad asosida tashkil etilgan bo'lib, uning tarkibidagi materiallar tizimlashtirilgan hamda tartibga solingan holda taqdim etiladi.

TAYANCH TUSHUNCHALAR

• **Onlayn ta'lim —**
Internet tarmog'idan foydalangan holda real vaqt rejimida bilim olishning yangi usuli. Hozirgi vaqtda onlayn bilim olish dunyodagi eng tez rivojlanayotgan ta'lim texnologiyalaridan biri hisoblanadi.

MOOCNING AFZALLIKLARI

- *Bepul onlayn ta'lim.* MOOC tarkibidagi "ochiq" atamasi bepul yoki shartli bepul degan ma'noni anglatadi. Qoidaga ko'ra, kursda o'qish va amaliy mashg'ulotlarni bajarish uchun mablag' talab etilmaydi. Agar mablag' talab qilinsa ham, MOOC kursining xarajatlari kunduzgi ta'lim xarajatlaridek ko'p bo'lmaydi.
- *Zamonaviy mutaxassisliklar.* Hozirgi texnika asrida mehnat bozori jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Ma'lumki, asrlar davomida shakllangan va davr sinovidan o'tgan mutaxassisliklarga ega bo'lish uchun yillar davomida oliy ta'lim muassasalarida tahsil olish talab qilinardi. Onlayn rejimda tashkil etilgan kurslar esa mehnat bozorida kechayotgan o'zgarishlarni yashin tezligida ilg'ab olmoqda va aynan bugungi kun talabiga javob beruvchi mutaxassisni tayyorlash uchun o'z o'quv dasturlarini taqdim etmoqda.
- *Dunyoning eng yaxshi o'qituvchilari.* Onlayn ta'lim dunyoning eng nufuzli universitetlarining yuqori malakali va tajribali o'qituvchilari tomonidan olib boriladi. Masofaviy kursning har bir o'quvchisi kurs o'qituvchisi bilan shaxsan onlayn suhbatlashish imkoniyatiga ega.
- *Materiallarni tizimli taqdim etish.* Zamonaviy texnika vositalari yordamida materiallar optimallashtiriladi hamda oson va qulay shaklda taqdim etiladi. Qisqa videolar uzun ma'ruzalarga nisbatan o'quvchilar tomonidan yaxshi o'zlashtirilganligi sababli, barcha mavzular kichik videolardan tashkil topgan. Matnli ma'ruzalar esa o'zlashtirish oson bo'lgan qisqa bo'laklarga bo'linadi. Eng muhimi, metodik adabiyotlar sotib olish uchun mablag' sarflanmaydi.
- *Onlayn ta'limning aralash shakli.* Masofadan o'qitish jarayoni xilma-xil materiallardan foydalanishni ham o'z ichiga oladi. MOOC masofaviy o'qitish kurslari faqatgina videolar bilan cheklanib qolmaydi, balki ulardan turli manbalarga yo'naltiruvchi qo'shimcha murojaatlar: matnli hujjatlar, audio fayllar, ijtimoiy tarmoqlar va forumlardagi muhokamalar ham joy olgan. Bunday tizim materialni o'zlashtirish darajasini oshiribgina qolmay, balki o'quvchilarning ma'lumot oqimini boshqarish va zarur bilimlarni mustaqil ravishda olish qobiliyatini ham rivojlantiradi.
- *Erkin dars jadvali.* Har bir kurs vaqt bilan cheklangan bo'lib, o'quvchi o'ziga qulay dars jadvalini tuzib olishi mumkin. Videodarslarni keyinroq ko'rish yoki tushunish qiyin bo'lgan darslarni qayta ko'rib chiqish mumkin. Uy vazifasi ham ixtiyoriy vaqt oralig'ida va ixtiyoriy sur'atda bajarilishi mumkin.
- *Interfaollik.* Juda ko'p onlayn kurslarda o'quvchilar bilan teskari aloqa o'rnatishning imkoni bo'lmaydi. Ulardan farqli ravishda, MOOC platformalari kurs o'qituvchisi hamda boshqa o'quvchilar bilan aloqa qilish uchun ko'plab aloqa kanallarini taqdim etadi.

- *Foydali aloqalar.* O'quvchilar o'z kurslarida hamkorlikni yo'lga qo'yish imkoniyatiga ham ega. Ular bilimlarini o'rtoqlashibgina qolmay, bir-birlarini tekshiruvchi sifatida ham ishtirok etishlari mumkin. Odatda, masofaviy ta'lim kursining har bir o'quvchisi bir necha kursdoshlari ishlarini tekshirishi lozim. O'z navbatida, uning ishi ham bir necha kursdoshi tomonidan sinovdan o'tkaziladi. Shu tariqa, kursga qiziquvchilar va belgilangan yo'nalish bo'yicha o'z malakasini oshirishni xohlovchilar orasidan guruh shakllantiriladi. Har bir ishtirokchi tanlagan kursi bo'yicha o'z bilimlarini kengaytirish, foydali va qiziqarli aloqalar o'rnatish kabi imkoniyatlarga ega bo'ladi.
- *Tezkor teskari aloqa va baholash.* Har bir o'quvchi topshiriqlarni bajarib bo'lgach, olgan bilimlari qanday baholanganligini deyarli biladi. Shu bilan birga, har bir onlayn ta'lim oluvchiga imtihonni qayta topshirish yoki testni qayta yechish imkoniyati beriladi.

MOOCNING KAMCHILIKLARI

MOOC platformalarida bilim olish faqat o'quvchi tashabbusi bilan amalga oshiriladi va bunda yuqori darajadagi motivatsiya va o'z-o'zini boshqarish ustuvorlik qilishi lozim. Shu sababdan, ta'limning bu turida quyidagi kamchiliklar kuzatilishi mumkin:

- *o'quv materiallarini mustaqil va yakka holda o'rganish.* Masofaviy ta'lim kursining vazifasi — o'quvchi mustaqil ta'lim olishi uchun unga barcha zarur ma'lumotlarni taqdim etish. Kunduzgi o'qish sharoitida o'quvchi ma'ruzadan keyin yoki ma'ruza vaqtida o'qituvchiga bevosita murojaat qilishi mumkin, MOOC doirasida esa bunday imkoniyat mavjud emas. Yakka o'qituvchi minglab o'quvchilarning savollariga birdan javob bera olmaydi, shu sababli berilgan savolga o'z vaqtida javob olishning imkoni bo'lmaydi;
- *topshiriqni bajarish jarayonini to'liq nazorat qilib bo'lmaydi.* Topshiriqlarni bajarish va yakuniy imtihonga o'quvchi shaxsan javobgar hisoblanadi. Tizimni aldash mumkin, ammo bundan kim ziyon ko'radi?

MOOCning asosiy imkoniyatlari:

- o'quv materiallarini ta'lim oluvchiga optimal variantda taqdim etish;
- kursdan o'tish usullari, vaqt tanlashning moslashuvchanligi;
- o'qituvchining ishtirokisiz mustaqil ravishda kursdan kursga o'tish;
- kurs o'qituvchisi va kurs yaratuvchisi rollarining har xilligi;
- ta'lim jamoasini shakllantirish (kurs doirasida);

- ta’lim oluvchi reytingini shakllantirishga yo’naltirilgan o’yinning turli elementlari (nishonlar, mukofot va boshqalar)dan foydalanish;
- baholashning turli usullari va teskari aloqa tizimidan foydalanish;
- rasmiy va maxsus ta’lim muassasalari doirasida kredit va reyting birliklari tizimini shakllantirish.

TAKRORLASH UCHUN SAVOLLAR

1. MOOC qanday o’qitish platformasi ?
2. MOOC platformalarida bilim olish qanday tashkil etiladi?
3. MOOC qaysi so’zlardan tashkil topgan va qanday ma’noni anglatadi?
4. MOOCning afzalliklari nimada?
5. MOOCning qanday kamchiliklari mavjud?

QIZIQARLI FAKT**MOOC TARIXI**

Yaqindagina kam doiradagi foydalanuvchilar bilgan MOOC tushunchasi hozirda kundalik hayotimizda tobora faollashib, omma, ayniqsa, yoshlar orasida mashhur bo’lib bormoqda.

MOOCning tarixiga Massachusetts Texnologiya Universiteti tomonidan barcha o’quv materiallari onlayn ravishda bepul tarqatila boshlagan vaqt, ya’ni 2001-yilda dastlabki tamal toshi qo’yilgan.

2011-yilda Stenford universitetining professori, Stenford sun’iy intellekt laboratoriyasi (SAIL)ning sobiq direktori Sebastian Thrun Internetda sun’iy intellektga oid bepul kursni nashr etadi. Qisqa vaqt ichida 190 ta mamlakatda istiqomat qiluvchi 160 mingdan ziyod foydalanuvchi Thrunning o’quvchilariga aylanadi. 2012-yilda esa Thrun Udacity onlayn ta’lim platformasiga asos soladi.

Bu hodisa o’z davrining eng yorqin namunalaridan biri edi. Natijada, 2011-yil Ochiq masofaviy kurslar yili deb e’lon qilinadi.

2012-yilda MIT o’zining birinchi “Sxemotexnika va elektronika” ochiq ommaviy kursini taqdim etadi. Onlayn kursga yozilish esa hech qanday talablarsiz amalga oshirila boshlandi. Kursda 160 ta mamlakatdan 155 mingdan ziyod foydalanuvchi ro’yxatdan o’tgan. Bilim sifatiga qo’yilgan talabning qat’iyligidan kurs ishtirokchilaridan atigi 7157 nafariga Internetda sun’iy intellekt bo’yicha bepul kursni tamomlashga muvaffaq bo’lgan.